

MAKOVICS ERIKA ANNA

Keresztény iskola – keresztény szokásrend

HAGYOMÁNY KIALAKULÁSA A FÓTI ÖKUMENIKUS ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

Napjaink jellegzetes társadalmi problémája, hogy a hagyományos közösségek felbomlásával a régi hagyományok kihalnak, legalábbis elvesztik jelentőségüket. Ugyanakkor természetszerűleg és szükségszerűen – még ha az elidegenedés oly nagy méreteket is ölt napjainkban – jönnek létre új közösségek, vagy éppen a régiek alakulnak át kisebb-nagyobb mértékben. Ezen új, vagy átalakuló közösségek életében lényeges kérdés, hogy önazonosításuk és egyben fennmaradásuk érdekében ki tudnak-e alakítani olyan új kultúrát/hagyományrendszert, amelyet tagjainak mindegyike elfogad. Ugyanakkor a hagyomány jellegéből adódik, hogy a semmiből létrehozni nem lehet, hiszen valaminek a folytatása. Valójában arról van szó, hogy az új közösség tagjai eddigi kulturális közegükből hozott „tudásuk” összetevő elemeiből alakítanak ki egy új, vagy inkább átalakítottnak nevezhető kultúrát. Egy új hagyományrendszer, kultúra kialakulásának megismeréséhez nyújt segítséget az új közösségben kialakult szimbolikus kommunikáció különböző formáinak (pl. tér és az idő használata, szokásrend, viselet, gesztusok) elemzése. Az alábbiakban egy példán keresztül megfigyelhetjük, hogy egy új közösség hogyan alakította ki, milyen elemekből építette fel sajátos kultúráját.

Természetszerűleg adódik a kérdés: mi indokolja, hogy néprajzi elemzés tárgya legyen egy intézmény, mely központilag megszervezett oktatási és nevelési feladatokat lát el? Világosan kell látnunk, hogy az iskola a 20. század immár sokadik fiatal nemzedéke számára a család s más közösségek mellett a szocializáció egyik legfontosabb színtere. S mint ilyen, nem egyszerűen csak oktatással foglalkozó intézmény, hanem feltehetőleg sajátos kultúrájú közösség – élettér. Tehát a központi feladatok ellátása mellett (melyek megvalósításának minősége is sajátos) számos más egyedi esemény/jellegzetesség is kialakul egy iskolában a közösség tagjainak köszönhetően. Egy-egy közösség megszerveződésének, működésének vizsgálata pedig a társadalom/kultúrakutatás feladata. Lehet-e alkalmazni a néprajzkutatás módszereit egy iskolai közösségre? Remélhetőleg ez is bizonyosságot nyer ezen írás végére.

Fóton a rendszerváltás idején fogalmazódott meg az igény egy keresztény-keresztény szellemiségű iskola alapítására. Az oktatási intézmények államosításáig működött a faluban katolikus és protestáns iskola is, de a 90-es évek elején egyik egyház sem volt elég erős, hogy külön felekezeti iskolát hozzon létre és tartson fenn. Így egy lehetőség maradt arra, hogy a fóti gyerekek keresztény szellemű iskolába járhassanak: a keresztény egyházak összefogása, egy ökumenikus iskola létrehozása. A négy fóti keresztény egyház: a baptista, az evangélikus, a katolikus és a református felekezet támogatásával 1990-ben alakult meg a Fóti Ökumenikus Közművelődési Egyesület. Ennek az egyesületnek a legfontosabb célja egy keresztény-keresztény szellemiségű iskola létrehozása és fenntartása lett. Így jött létre 1991-ben a Fóti Ökumenikus Általános Iskola. (Az iskolában a katolikus keresztény és a protestáns keresztény megnevezés eltérése

miatt hivatalosan a kereszt(y)én(y) formát használják. E helyett a továbbiakban a keresztény megjelölést alkalmazom.)

Az iskolában az alapítók határozták meg azt a sajátos értékrendet, amely alapján az oktató-nevelő munka folyik. (Ezt írásban is rögzítették a Szervezeti és Működési Szabályzat: Az iskola alapelvei és jellegzetességei című mellékletében) E szerint az iskolai élet minden területét meghatározza a keresztény erkölcsi értékrend, a krisztusi szeretet, szabadság, öröm, a természet, a haza, a nép, a család iránti szeretet. Alapvető normát jelent az egyéni érdekek összehangolása a közösség érdekeivel. Az iskola feladatait az ökumené egységében valósítja meg, amelynek alapja a résztvevő felekezetek tagjainak közös hite a Szentháromságban és Krisztus váltságművében. A felekezetek a lelkészek vezetésével megegyeztek abban, hogy a közös értékeket kell megvalósítani és megélni. Ezen értékek a közös küldetéstudat, közös tanúságtétel, egymás kölcsönös megbecsülése, az értékes másóság tisztelete.

A Fóti Ökumenikus Iskola alapítása egy minden tekintetben új iskola létrehozását jelentette. Nem egy már meglévő intézményt vett át a létrehozó egyesület. Nem volt sem épülete, sem tanári kara, sem tanuló ifjúsága, sőt még hasonló ökumenikus iskolák sem működtek addig az országban. Ki kellett választani a pedagógusokat, akiknek túlnyomó többsége nem a fótiak közül került ki, és mindaddig nem vagy csak néhányan találkoztak már korábban is egymással. A hajdani fóti felekezeti iskoláknak csak az emléke élt, de az ezekben valaha zajló életnek semmilyen folytatása – leginkább valószínűleg közvetítő hiányában – nem következett be az újonnan létrejött közös intézményben. Az iskolában kezdetektől mind a nyolc évfolyamon indult osztály. A diákok több iskolából, sőt több településről jelentkeztek ebbe az új intézménybe. A szülők közül azok ismerték egymást, akiknek gyermekei addig is egy iskolába jártak, vagy a helyi gyülekezetek munkájában együtt vettek részt. Lényegében ez utóbbiaknak és a helyi felekezetek lelkészeinek köszönhető az iskola alapítása. Alapításkor az anyagi/tárgyi feltételek biztosítása mellett tehát egy teljesen új közösség kialakítását is meg kellett valósítani. Tagjait egyrészt – a minden hasonló oktatási intézményre is jellemző – közös oktatási-nevelési feladatok, célok, tárgyi/anyagi feltételek tartják össze. Másrészt a közösség speciális összetartó rugójának tekinthető a keresztény világkép. Ez a keresztény világkép szabályozza az egyes élethelyzetek minőségeinek kifejezését, a problémák megoldását, a helyes viselkedést. Ezen világkép elfogadása az iskola kultúrájához tartozó – fent vázolt – érték- és normarendszer elfogadását is jelenti.

A kérdés az, hogy az alapítók által megfogalmazott célok miként nyilvánulnak meg az iskola életében? A választ a szimbolikus kommunikáció különböző formáinak elemzésén keresztül kapjuk meg.

Az iskolában megtalálható szimbolikus kommunikáció számtalan formája közül (gondolok a tárgyi, tér, idő, ruházat és egyéb jelképekre – melyek elemzése szintén izgalmas feladat), a közösség sajátos összetétele miatt tán legérdekesebb témának tűnik, hogy a Fóti Ökumenikus Általános Iskolában milyen szokások alakultak ki. Mivel egy adott kultúra szokásait tekintve legjellemzőbbek az ünnepek, ezért az iskola ünnepi szokásainak elemzésével feltehetőleg sikeres választ lehet adni a feltett kérdésekre.

Az iskolában megfigyelhető szokások – bár új közösségről van szó – hasonlóan a szimbolikus kommunikáció többi formájához, nem a semmiből jöttek létre. Rögtön adódik a kérdés: vajon a keresztény értékrendnek és normarendszernek megfelelően, honnan származnak azok a szokáselemek, amelyeket az iskolai közösség felhasznált szokásai kialakításához? Kik azok, akik kultúráközvetítőként részt vettek/vesznek

a közösség szokásainak kialakításában? A leírt alapelvek mellett hozzájárultak-e egyéb tényezők a szokásrend alakulásához?

Az alapítás óta eltelt hét tanév alatt az iskolában kialakult szokásrendszer különböző forrásokból tevődött össze. Az ünnepi szokások eredetét vizsgálva négy nagyobb forráscsoportot lehet kialakítani (ezeken belül elképzelhető alcsoportok létrehozása):

1. Az intézmény jellegéből adódó, minden oktatási intézményre jellemző szokások, mint a tanévnyitó, tanévzáró, ballagás, stb.

2. A vallási élet szokásai, szertartások, melyek az egyházi iskolák illetve a felekezetek hagyományaiból, a gyülekezeti ifjúsági életből kerültek be az iskola szokásrendjébe. Ilyenek a csendesnapok, az adventi koszorú készítése, a karácsonyváró délután, az Al-dozócsüörtök, a tábortűz, stb.

3. Azok a családi és néphagyományokból eredő szokások, nemzeti ünnepek, amelyek az iskola értékrendjével összeegyeztethetőek. Például az anyák napja, nemzeti ünnepeink, a farsang, a Mikulás, a betlehemezés, stb.

4. A sajátos – ökumenikus – jellegből adódó, az új közösség által kialakított szokások pl. közös istentisztelet. (Egy-egy tanév során mind a négy felekezet istentiszteletén részt vesznek a diákok és a tanárok egy alkalommal. Ilyen módon igyekeznek megismerni az egyes felekezetek liturgiáját, gyülekezeti életét. Ugyanakkor a felekezetek tagjainak is lehetőség arra, hogy megismerjék az iskolát, lássák a tanulókat, akiket imában hordoznak és anyagilag is támogatnak. Egy-egy ilyen alkalommal az iskola tanulói, énekkara vagy éppen a fogadó gyülekezet ifjúsága szolgálatot is szokott vállalni.)

Az ünnep, az ünneplés megtanulása a szocializációs folyamatok közé tartozik. Az iskola azon intézmények egyike, amely – főleg napjainkban – jelentős feladatokat vállal a szocializáció terén. Tehát ebből a szempontból és az értékrend szempontjából is lényeges kérdés, hogy erre milyen alkalmakat választ ki a közösség, és ezek az alkalmak milyen minőségben kerülnek lebonyolításra. Az ünnepi alkalmak számbavételéhez célszerűnek látszik a szokáskutatásban használatos csoportosítást alkalmazni.

Az iskola ünnepeit a szokáskutatás terminusait használva nagyrészt a naptári/kalendáris szokások körébe, néhányat pedig az átmeneti rítusokhoz sorolhatunk. Az iskola naptári szokásai igen hamar, az első két-három tanévben kialakultak.

A szokások egy része az intézmény oktatási jellegéből adódó alkalom. Ilyenek a tanévnyitó és a tanévzáró körül szerveződő iskolai programok, amelyek időkeretet adnak az iskolai életnek.

A tanév munkarendjébe épültek be az intézményi vonatkozástól független, idejüket illetően szintén kötött nemzeti ünnepek. Ezek iskolai megünneplésére jellemző, hogy időben eltérnek a hivatalos ünnep napjától, azt hosszabb-rövidebb idővel megelőzik. A nemzeti ünnepek teljes lebonyolítása az iskolában zajlik, mert a családok nagy része a munkaszünetet nem ünnepléssel tölti.

A vallási ünnepek időpontja szintén eleve adott az évi szokásrend kialakítását illetően. Mivel négy felekezetről van szó, nem volt egyértelmű, hogy mely ünnepeket tartsa meg az iskola. Eleinte egy-egy specifikus felekezeti ünnep is bekerült az éves programba, például a reformáció emléknapija és a Mindenszentek, egymás melletti napon, és a plébániatemplom búcsújának napja. Ezeket egy idő után több okból kifolyólag elhagyták. Egyrészt a tanítási napok számának csökkenése jelentett gondot, másrészt az otthon maradó gyerekek nem mentek el felekezetükbe ünnepelni, míg esetleg a másik felekezethez tartozóknak nem is volt mit megünnepelni. Ugyanakkor a szülők munkanap lévén dolgoztak, így a gyerekek felügyelet nélkül maradtak otthon. Így csu-

pán azok az egyházi ünnepek maradtak meg, amelyek mind a négy egyháznál ünnepnek számítanak. Ezek megünneplését két csoportba sorolhatjuk. A közösen megtartott kisebb, munkaszünettel nem járó ünnep, mint az Áldozócsütörtök, a Vízkereszt, amelyekről áhítat keretében első tanórában (napján, illetve a hétkezdő áhítaton) emlékeznek meg. A nagy egyházi ünnepeknek (pl. Karácsony, Húsvét) viszont csak az előkészítő szakasza és esetleg a levezető szakasza kerül be az iskolai programba. Ez természetes, hiszen ezen ünnepek középpontja feltétlenül a gyülekezetek és családok körében kell, hogy legyen. Az egyes ünnepek előkészületeiben viszont az iskolai programokat illetően jelentős különbségek figyelhetők meg. A legnagyobb előkészületek ebben az iskolában is – hasonlóan mint a társadalomban – Karácsony előtt vannak. Az egész Advent maga egy ünnepi eseménysor: adventi koszorúkészítés, Mikulás, ajándékkészítés, ajándékozás kisebb-nagyobb közösségekben az iskolán belül, az Advent napkezdő gyertyagyújtásai, ünnepi műsorok előadása egymásnak, szülőknek, és más intézményekben, az iskola, az osztályok feldíszítése stb. Mindez olyan felfokozott ünnepi hangulatot jelent érzelmileg is (több áhítat, többszöri Biblia olvasás a közösségben, a szeretet fokozottabb megnyilvánulása), hogy az előkészítő szakasz már-már átveszi az ünnep legjelentősebb központosított, vagyis a rítus szakaszának funkcióját. Azaz a családi ünneplés helyett félő, hogy az iskolai ünneplésre kerül a hangsúly. A húsvéti előkészületek már sokkal nagyobb nyugalomban telnek. A farsang – melynek Fóton nagy divatja van és a szülők kifejezett kérésére tartja meg az iskola – lezárásaként egyetlen kiemelt esemény a böjt kezdeti csendesnap. Ennek a Húsvétra való lelki felkészítés a feladata. A tavaszi szünet mindig Nagyhétre esik, így ekkor az előkészületek java családi keretek közé kerülhet. A Pünkösdre még kevesebb az iskolai előkészület, az is a hétkezdő áhítat keretében történik. Ekkor főleg a gyülekezetek számítanak az ünnep fő szervezőinek. A református egyházban például ekkor van a konfirmáció. (Érdekes, hogy a társadalomban is hasonló módon alakul e három sátoros/nagy ünnep „megülése”).

Mindezekhez igazodva végül az iskola évi rendjébe beépültek azok az ünnepek, amelyek speciálisan a Fóti Ökumenikus Általános Iskolára, esetenként más egyházi iskolákra is jellemzőek. Ilyen az évi két csendesnap – lelkinap, amelyekből az egyik október 6-hoz, a másik a nagyböjti időszakhoz kapcsolódik témájában is, s a már említett közös istentiszteletek. Ezeket teljes egészében az iskola szervezi, idejük állandósult a naptárban.

A vizsgált iskola szokásrendjében megtalálhatóak olyan szertartások, események amelyek a szokáskutatás szóhasználata és értelmezése alapján az átmeneti rítusok közé sorolhatók. Az iskola ünnepei közül az elsősök befogadását (köszöntésüket, meglátogatásukat, az iskola jelvényének feltűzését a tanévnyitón, iskolával való ismerkedésüket stb.) lehet ez alatt érteni és a nyolcadikosok ballagását sorolhatjuk ide.

Ez tehát dióhéjban a Fóti Ökumenikus Általános Iskola ünnepi szokásrendje. Ez az évente ismétlődő ciklikusság, az újrakezdés, az évenként ugyanolyan módon, ugyanabban az időben megrendezett ünnepek ismétlődése és az éves munka befejezése ritualizálja az iskolai közösségi életet.

A vallási élet szokáselemeinek megjelenését az iskolában az alapítóknak (lelkészek, Fóti Ökumenikus Közművelődési Egyesület, szülők) és a pedagógusoknak közös igénye indította el. A sajátos ökumenikus jelleg miatt a vallási szokáselemek közül a közösség ünnepeinek szokásrendjébe csak azok az elemek kerültek bele, amelyeket mind a négy egyház elfogad. Ugyanakkor az egyén gyakorolhatja, sőt kell is gyakorolnia a felekezetének megfelelő vallási szokásokat. Például a katolikusok ima előtt, vagy a kato-

likus templomba lépve keresztet vetnek, térdet hajtanak. Ugyanezt természetesen nem teszik a protestánsok. A baptistáktól pedig senki sem várja el, hogy részt vegyenek a farsangi táncmulatságon, mivel ők ezt a fajta szórakozást nem gyakorolják. Saját vallási identitásának megőrzése és erősítése végett minden tanuló a saját gyülekezete hittanóráira jár.

Amennyiben megvizsgáljuk az egyes ünnepi alkalmak eseményeit/szokásmodelljét, azt tapasztalhatjuk, hogy ezeken számban és minőségben is nagy hangsúlyt kapnak a vallásos életből származó, eredeti funkciójukat megőrző szokáselemek, amelyek ritualizálják az egyes alkalmakat, ünnepi hangulatukat emelik. (A tanévnyitó ünnepségen többek közt az alábbi vallásos életből vett elemek figyelhetők meg: a helyszín valamelyik templom, lelkész igehirdetése, imák, hálaadó, dicsőítő énekek, vallásos gesztusok.) Ugyanakkor a más forrásból származó – például az intézményi jellegből adódó – elemeket átszínezik, átformálják a vallásos életben megszokott szimbólumok. (Hogy az előbbi példánknál maradjunk: a tanévnyitón az elsőöknek adott ajándék az iskolakezdetre utal, de mindig olvasható rajta egy Szentírásból vett idézet.) Érthető ez, hiszen az ünnep egyik lényeges alkotóeleme a nyugalom, a szemléltetés, a csönd, az áhítat, a misztikus érintkezés, a vágy az istenivel való találkozásra. A vallási életből származó szokáselemek ezt a lehetőséget teremtik meg iskolai ünnepeken is. Felmerülhet a kérdés: vajon a jelenlévő egyén valójában milyen mértékig vesz részt az ünnepen? Az első kisgyermek türelmetlensége vagy egy-egy szülő vallási közömbössége nem rontja-e meg e közösség ünnepeinek lényegét, értékét? Akik aktívan részt vesznek: énekelnek, imádkoznak tudatosan teszik-e mindezt, vagy mechanikus a részvételük? Lauri Honko így válaszol e dilemmára: „Olykor nehéz eldönteni, hogy a potenciális emberfölötti vagy »szent« vagy akár csak kollektív elem mennyire válik tudatossá a rítusviselkedés során. Gyakran elég, ha fennáll egy ilyen átélés, egy ilyen érzés lehetősége.”

Végül essen szó arról, hogy ennek a szokásrendnek a létrehozása kikhez kapcsolható, kik voltak azok, akik egy új közösség hagyományának kialakításában tudásukkal – tudatosan vagy akár tudatlanul – részt vettek, meghatározták azt. Mindeddig egy egységes iskolai közösségről volt szó, bár nyilvánvaló, hogy egy oktatási intézmény hierarchikusan épül fel, s minden rétegnek sajátos szokásrendje van. Ha csak a nagyobb egységeket tekintjük, akkor is elkülöníthetjük a tanárok, a diákok, egyéb iskolai dolgozók, és a szülők közösségét. Speciálisan ehhez az iskolához még más közösségek is kapcsolódnak: szorosabban a lelkészek, lazábban a fenntartó Főti Ökumenikus Közmuvelődési Egyesület és a felekezetek tagjai, az iskola dolgozóinak családtagjai. (Természetesen az egyén egyszerre több közösségnek is tagja lehet és nem feltétlenül azonos hierarchiai szinten.) A fenti iskolán belüli közösségek közül a hagyomány kialakításban meghatározó szerepe a tanároknak volt. Ők hozták magukkal előző munkahelyükről, gyülekezeteikből, gyermekkorukból, családjaikból mindazokat a keresztény szokásokat és szokáselemeket, amelyek ma az iskola szokásrendjét meghatározzák. Meghatározó példa ugyanakkor ma is, hogy egy-egy eseményen a tanárok hogyan vesznek részt. Mindig azok az iskolai programok sikerülnek legjobban, amelyeken a pedagógusok nagy többsége teljes értékű résztvevőként van jelen. A lelkészek, a fenntartó egyesület, a szülők elsősorban a keresztény értékrend betartását felügyelik az iskolai szokások esetében is. Munkájuk e téren az évek során igencsak lecsökkent, hiszen a tanárok mindannyian keresztény emberek, így értékrendjük is megfelel az alapítók elvárásainak.

Mindeddig az elemzés középpontjában az állt, hogy a keresztény értékrendnek megfelelően a szimbolikus kommunikáció (részletesebben a szokásrend) hogyan épült fel

és vált hagyománnyá az iskolában. Ugyanakkor az iskola sajátos kultúrájának kialakulását az alapítók által meghatározott értékrend mellett számos más tényező is befolyásolta. Ezek közül a legérdekesebbnek és leglényegesebbnek a sajátos társadalmi környezet tűnik. Ezzel kapcsolatban – mivel ez irányban kutatásokat még nem végeztem – a Fóton eltöltött idő alatt szerzett benyomásaimat, tapasztalataimat tudom összegezni.

Fót társadalmilag rendkívül összetett, a főváros agglomerációs övezetéhez tartozó kb. 15 000 fős település. (Szociográfiai és szociológiai vizsgálata izgalmas feladat lenne.) Az iskolát a „négy templom árnyékában” az Öregfaluban hozták létre. E településrész a hagyományos faluközpont. Túlnyomórészt a tősgyökeres fóti családok élnek itt, akik ősei földműveléssel foglalkoztak. Vallásukat ma is gyakorolják, vagy legalább „szimpatizánsok”. A protestáns családok között domináns szerepet töltenek be a földművelő gazdák, vállalkozók. Néhányan a Tsz-rendszer idején is magánvállalkozók voltak. Mentálisan „parasztpolgároknak” tekinthetjük őket. Többségük vezető szerepet tölt be gyülekezetében, a faluban, sőt az országos nagypolitikában is igyekeznek részt venni. A katolikusok szintén földműveléssel foglalkoztak. Számuk – a reformáció óta – a 19. századtól kezdett növekedni (mióta a Károlyi grófok tulajdonába került az uradalom) és ma eléri a protestánsokét. Ujabbán a Fótra kitelepülő katolikus értelmiség erősíti az egyház szerepét. E rétegek lényeges jellemzője itt Fóton – hitbeli meggyőződésük mellett – az erős lokálpatriotizmusuk és nemzeti öntudatuk. Ők azok, akik az ökumenikus iskolát a lelkészek vezetésével létrehozták. Önmagában ez a cél – a keresztény iskola – és annak küzdelmes megvalósítása is jellemzi ezeket a családokat. Számtalan indok mellett döntő volt az, hogy gyermekeiknek a lehető legjobbat, legtöbbet akarták adni. Kezdetben a tanulóifjúság javarészt ezekből a családokból került ki, s természetesen az otthoni mentalitást hozták magukkal az iskolába. Az iskola létszámának folyamatos növekedésével számarányuk némileg csökkent. A tanárok, bár zömében nem fótiak, de majdnem mindannyian vidéki/falusi gyökerekkel és szintén erős nemzeti öntudattal rendelkeznek. Legtöbbjük első generációs értelmiségi és többen erdélyi származásúak. Több tanár valamilyen módon kapcsolatban áll a paraszti kultúrával, a néphagyományok gyakorlásával. Ilyen módon a helyi igények és az iskola életét alakító tanári kar felfogása összetettségű és erősítette egymást. (Feltehető, hogy eleve olyan tanárok jöttek ide tanítani, akik a keresztény-nemzeti elkötelezettséget magukénak vallották, vagy közel állt hozzájuk. Valószínűleg ennek az egységes elkötelezettségnek és a hasonló származásnak köszönhető, hogy rendkívül jó közösséggé formálódott a tantestület.) Ez a röviden körvonalazott társadalmi környezet az, amely (keresztény értékrendje mellett) a fent vázolt identitásával is erősen befolyásolta az iskola kultúráját. Az egyszerű megfigyelő számára is szembeűnhetnek ebben az iskolában azok a jelek, jelképek, események, amelyekeken keresztül objektívvá válnak a leírt társadalmi tényezők. Példaként említhető – a teljesség igénye nélkül: a honismereti program, az erdélyi testvériskola, a nemzeti ünnepekre (hasonlóan a keresztény ünnepekhez) helyezett különös hangsúly, az országjáró kirándulások, a dekoráció, a diákok ünnepi viseletében egyre többször megjelenő népiesség. Az iskola társadalmi környezetéhez természetesen nem csak a fenti csoportok tartoznak. Egészen más mentalitású egy fővárosból kitelepült, vagy vidékről ideköltözött család. Sőt a tanulók 15–20 %-a más településről, sokan Budapestről járnak ebbe az iskolába. Nyilván valamilyen módon ők is hatással vannak az iskolai közösségre és viszont. Ennek a mibenlétét további vizsgálattal, mélyebb átgondolással lehetne megfejteni.

Érdekes és egyedi jelenségnek tekinthető az, ami Fóton létrejött az ökumenikus iskola alapításával. Adott négy felekezet – négy különböző kultúra, jöllehet azonos – keresztény alapokon. A közösség tagjainak egy meghatározó szerepet játszó része pedig a Kárpát-medence legkülönbözőbb részeiből került ide – mégis javarészt azonos identitással. Bár kívülállók számára lehetetlennek tűnhet, de az eredmény azt mutatja, hogy sikerült egy sajátos kultúrát, hagyományrendszert kialakítaniuk – még hozzá viszonylag rövid idő alatt. A keresztény hit alapjaira építve meghatározták az értékrendet, a közösség életének szabályait és erre épül rá egy sajátos tudatosan alakított/alakuló szimbolikus kommunikáció. A fentiekben gyakorlati megvalósulását láthattuk annak, hogy a szokásrend miként alakítható tudatosan, az értékrendnek, világképnek megfelelően. (Ehhez hasonlóan a szimbolikus kommunikáció többi formája is – bár változó mértékben – alakítható.) Ugyanakkor a szokásrend erősíti is az értékrendet, segít szocializálódni egy kultúrába. Természetesen a keresztény értékrendhez megfelelő szokásrend el-sajátítása nem jelenti azt, hogy valaki vallásos/hívő emberré vált. Feltétlenül szükség van ehhez az egyén személyes döntésére. A döntésben viszont segítheti a szokásrend el-sajátítása, a későbbiekben pedig erősíti a közösséghez való tartozás tudatában. Ugyanez mondható el a szimbolikus kommunikáció más területeiről is.

Természetesen a fentiekben korántsem merítettem ki mindazt a lehetőséget, amit e közösség élete, sajátosságai kínálnak egy megfigyelőnek. Inkább ízelítő ez, s tán ele-gendő bizonyíték arra, hogy napjaink kulturális folyamatainak megfigyelése, elemzése számtalan érdekességet és tanulságot jelenthet nemcsak a kutatóknak, hanem a társada-lomban jelenlévő, tudattalanul vagy tudatosan szerveződő közösségeknek is.

1999. Nagybőjt

M. SZABÓ MAGDOLNA

Fotó által teremtvé

Fotót teremteni számtalan módon lehet, amióta feltalálták és továbbfejlesztették technikai megvalósításának lehetőségeit, azonban lehet-e a fotó által teremteni? Ez utóbbi kérdés vetődik fel bennünk az alábbi két képet nézegetve. Elöljáróban elmond-hatjuk, hogy egy nagyobb, egész életutat reprezentáló sorozatból ragadtuk ki őket sajátos megformáltságuk miatt. A képek montázs jellegét egy ösztönös, a fényképek sajátos vizuális használatából fakadó gyakorlat hozta létre, hogy általuk egy új élethelyzet ide-alizált képét teremtsék meg.

Már a századfordulón akadtak a polgárság körében kísérletező kedvű urak és höl-gyek, kiknek amatőr művészeti jellegű fotográfiáit az első fényképészeti szaklapok sorra közölték. Ekkorra már a leghíresebb műtermekben készített fotográfiák: sorsfor-dulóik dokumentánsai, társadalmi hovatartozásuk reprezentánsai veretes albumokat da-gasztottak. Ha nem hivatásos fényképészt rendeltek ki egy-egy fontos esemény meg-örökítésére, akkor előkerült a házi használatban lévő „fotóapparát” a lelkes amatőr csa-